

Monika Stankiewicz-Kopeć

ORCID: 0000-0003-1650-3887
Akademia Ignatianum w Krakowie

Janusz Smołucha

ORCID: 0000-0003-2633-7093
Akademia Ignatianum w Krakowie

Wstęp

Drodzy Czytelnicy,

przekazujemy Wam szczególny tom „Rocznika Filozoficznego Ignatianum” w znacznej mierze poświęcony znaczeniu dziejowemu zakonu jezuitów. Oddajemy go Państwu w czasie wyjątkowym – w Roku Ignacjańskim, którego światowe obchody ogłosił kilka miesięcy temu Ojciec General Arturo Sosa SJ, dla uczczenia: 500. rocznicy nawrócenia Ignacego Loyoli (20 maja 1521 r.) i 400. rocznicy Jego kanonizacji (12 marca 1621 r.). Jak wiadomo, rocznice ważnych wydarzeń i związane z nimi obchody są okazją do wspomnień, przypomnień, podsumowań. Tak jest i w przypadku niniejszego tomu, wpisującego się w obchody Roku Ignacjańskiego, na którego łamach zamieściliśmy szereg rozpraw naukowych poświęconych aktywności jezuitów.

Prezentowany tom „Rocznika Filozoficznego Ignatianum” posiada dwudzielną konstrukcję. Jego trzon stanowią artykuły bezpośrednio dotyczące tematyki jezuickiej, rozpatrywanej tutaj głównie w ujęciu historycznym – rozprawy autorstwa badaczy (świeckich i duchownych) reprezentujących rozmaite dyscypliny historyków, filozofów, kulturoznawców, filologów. Dopełnieniem tomu są artykuły podejmujące inne

tematy związane z dyscyplinami mieszczącymi się w profilu naszego pisma.

*

Oddany do Państwa rąk zeszyt rozpoczyna artykuł autorstwa filologa klasycznego Gościwita Malinowskiego pt. *Chińczycy w Starym Testamencie – Cornelius a Lapide SJ i jego egzegeza wersetu z Księgi Izajasza (49,12)*. Autor odnosząc się do wielowariantowości wymienionego w tytule rozprawy wersetu pochodzącego *Księgi Izajasza*, poświęcił swoje rozważania argumentom, jakie w tym względzie przedstawili przed kilkoma wiekami Benito Arias Montano oraz Cornelis van den Steen (Cornelius a Lapide) SJ – w znacznej mierze opartej na odkryciach geograficznych Portugalczyków oraz na nadziejach misjonarzy jezuickich na konwersję chińskiego państwa dynastii Ming.

Autorka kolejnego artykułu poświęconego tematyce jezuickiej i aktywności przedstawicieli Zakonu, Małgorzata Rygielska w swojej rozprawie zatytułowanej *Święty Ignacy Loyola – troskliwy przewodnik. O dwóch rękopisach Jana Kleczyńskiego (1705-1774)*, postawiła sobie za cel zaznajomienie współczesnych czytelników z niepublikowanymi dotąd rękopisami osiemnastowiecznego jezuitę związanego z ośrodkiem krakowskim – Jana Kleczyńskiego. Analizując dwa utwory Kleczyńskiego (*Aplauz powinszowny... oraz Relacja Ciekawa o Powołaniu cudownym pewnego szlachetnego Młodziana do Zakonu Towarzystwa Jezusowego*), Rygielska szczególną uwagę zwróciła na wspólny dla nich motyw naśladowania świętych (świętej Katarzyny Aleksandryjskiej oraz świętego Ignacego). Autorka wyeksponowała znaczenie tego motywu, w kontekście najnowszych badań dotyczących pism świętego Ignacego, akcentujących wagę naśladowania przy rozpoznawaniu własnego posłannictwa.

W nurcie badań nad kulturową rolę jezuitów na ziemiach polskich mieści się artykuł Ewy Kosowskiej zatytułowany *Nowe Ateny jako przykład strategii edukacyjnej wzorowanej na jezuickich założeniach misyjnych*. Kosowska, zwracając uwagę na kontrowersje związane z aktywnością edukacyjną jezuitów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na podejrzliwość wobec jezuickich metod nauczania i sposobów realizowania zadań misyjnych, podjęła próbę odpowiedzi na pytanie o przyczyny dyskredytacji przez znaczną część polskich humanistów przełomu XIX i XX stulecia słynnego osiemnastowiecznego dzieła absolwenta kolegium lwowskiego księdza Benedykta Chmielowskiego pt. *Nowe Ateny*, na ogół uznawanego za nierzetelną naukowo „encyklopedię sarmacką”. Autorka artykułu przedstawiła *Nowe Ateny* – pierwszą polską encyklopedię

powszechną (przeznaczoną dla każdego umiejącego podówczas czytać szlachcica), uznała przedsięwzięcie ks. Chmielowskiego za pionierskie. Jednocześnie Kosowska zwróciła uwagę, iż autor *Nowych Aten* tworząc swoje dzieło, realizował i rozwijał strategię edukacyjną szkół jezuickich, proponując swoim czytelnikom oryginalną, jak na tamte czasy, formę samokształcenia.

Dwa kolejne artykuły zamieszczone w części bezpośrednio dotyczącej zagadnień związanych z aktywnością członków zakonu jezuitów, odnoszą się myśli Marcina Śmigleckiego – wybitnego jezuickiego teologa i filozofa z przełomu XVI i XVII wieku. Autor pierwszego artykułu, pt. *Ontologia Marcina Śmigleckiego SJ*, Bogdan Lisiak SJ, przedstawił koncepcje ontologiczne Śmigleckiego. Poddał on analizie oryginalną tezę Śmigleckiego, iż każdemu bytowi realnemu, przysługują dwa sposoby istnienia jako byt aktualny i potencjalny. Owa teza uzasadniona jest poprzez dokonaną przez wspomnianego filozofa analizę logiczną pojęcia danego bytu. Autor artykułu zwraca uwagę, iż bardzo oryginalnym pomysłem jest przyjęcie przez Śmigleckiego kryterium logicznej spójności z jego ontologiczną interpretacją, bowiem według niego sprzeczność w porządku logicznym wskazuje na niemożność istnienia w porządku rzeczywistym. Z tego względu spójność w logicznym porządku uzasadnia tezę o istnieniu porządku ontologicznego. Śmiglecki sformułował ponadto ważny wniosek: można przejść od logicznego porządku intelektu do porządku świata empirycznego.

Autor drugiego artykułu dotyczącego koncepcji Śmigleckiego, Tomasz Pawlikowski, w swojej rozprawie pt. *Marcin Śmiglecki SJ (1563-1618) i jego logika. Egzemplarze dzieła przechowywane w księgozbiorach polskich*, podejmując się prezentacji jego monumentalnego dzieła *Logica Martini Smigleccii* pokazał je jako jedno z najwybitniejszych dzieł polskich nurtu tzw. „drugiej scholastyki”, cieszące się dużym zainteresowaniem w Europie zachodniej. Pawlikowski sporządził też listę egzemplarzy wspomnianego dzieła, przechowywanych w polskich bibliotekach.

Kolejny artykuł zamieszczony w tej części tomu – autorstwa Krzysztofa Homy SJ, nosi tytuł *Inspiracje klasyczne w Miesięczniku Połockim wydawanym w latach 1818-1820 przez jezuicką Akademię Połocką*. Jego Autor pokazuje „Miesięcznik Połocki” jako odważną próbę podjętą przez profesorów Akademii Połockiej włączenia się w ówczesną debatę nad modelem edukacji młodzieży na ziemiach polskich. Homa zwraca uwagę, iż Akademia Połocka, w przeciwieństwie do innych uniwersytetów i akademii, propagujących oświeceniowy program studiów, nadal kultywowała tradycje wychowawcze oparte na *ratio studiorum*, w przekonaniu, że zakorzenienie jej wychowanków w grecko-łacińskiej tradycji kulturowej

pozwole na wychowanie dobrych i wartościowych ludzi oraz obywateli. Autor artykułu, poddając analizie treści zamieszczone przez dwa lata na łamach „Miesięcznika Połockiego”, zwłaszcza te inspirowane tradycją klasyczną, pokazał pismo jako ważne narzędzie ich propagowania.

Autorka następnego artykułu, Urszula Cierniak, w rozprawie pt. *Jezuita Iwan Martynow (1821-1894) w służbie religijnej jedności*, ukazała losy dziewiętnastowiecznego jezuita Iwana Martynowa – płodnego pisarza, wszechstronnego naukowca, zajmującego się zarówno sprawami dogmatycznymi, jak i dotyczącymi sztuki, historii Kościoła, hagiografii, języka. Autorka rozprawy, przybliżając najważniejsze dzieła i pokazując obszary aktywności Martynowa, starała się wypełnić istniejącą lukę badawczą, bowiem wspomniany jezuita dotąd nie doczekał się obszernego opracowania naukowego, pokazującego jego miejsce zarówno w życiu religijnym, jak i naukowym Rosji i Francji.

Tę część pisma poświęconą aktywności jezuitów, kończy artykuł podejmujący temat ich współczesnej aktywności w sferze mediów publicznych. Autorka rozprawy pt. *Misja w misji – jezuici w publicznej radiofonii i telewizji* Anna Musialik-Chmiel podjęła zagadnienie realizacji misji publicznego nadawcy w perspektywie programów religijnych w polskiej radiofonii i telewizji publicznej. W misję tę szczególnie aktywnie włączyli się jezuici; po roku 1989 r. programy religijne były bowiem realizowane właśnie pod ich kierunkiem (ks. Krzysztofa Ołdakowskiego SJ, ks. Grzegorza Dobroczyńskiego SJ, ks. Krzysztofa Dorosza SJ, ks. Rafała Sztejka SJ, ks. Wojciecha Mikulskiego SJ i ks. Andrzeja Majewskiego SJ).

Kolejne artykuły zamieszczone w drugiej części niniejszego tomu „Rocznika Filozoficznego Ignatianum”, nie są już bezpośrednio związane z działalnością jezuitów. Pomieszczone tutaj rozprawy dotyczą tematów historycznych, literaturoznawczych, kulturoznawczych i filozoficznych.

Tę część rozpoczynają trzy artykuły o charakterze literaturoznawczo-kulturoznawczym, dwa poświęcone twórcom polskim (Franciszкови Karpińskiemu i Adamowi Mickiewiczowi), zaś jeden znanemu autorowi francuskiemu (Gustawowi Flaubertowi). Autor pierwszego ze wspomnianych artykułów, Bogusław Dopart, w rozprawie zatytułowanej *Poezja i pobożność. O Pieśni porannej Franciszka Karpińskiego*, wyeksponował konteksty religijno-kulturowe jednego z najbardziej znanych wierszy poety (*Pieśń poranna*). Dopart podjął próbę odczytania wiersza Karpińskiego, jako utworu z zakresu liryki religijnej oraz tekstu kultury wyrosłego z wielowiekowej tradycji różnych gatunków poezji i wpisanego się na trwałe zarówno w modlitwę Kościoła katolickiego, jak też w pobożność wiernych praktykujących chrześcijański porządek dnia.

Kolejny artykuł, zamieszczony w tej części tomu, pt. „*Każde odkrycie umysłowe jest jeno iskrą duchową, natchnieniem wzwyż*”. Adam Mickiewicz wobec rozwoju cywilizacyjnego i postępu naukowo-technicznego autorstwa Moniki Stankiewicz-Kopec, na przykładzie refleksji cywilizacyjnych Mickiewicza, zwraca uwagę na niejednoznaczność i złożoności stosunku romantyków polskich do problematyki cywilizacyjnej oraz postępu naukowo-technicznego. Autorka pokazała, iż namysł Mickiewicza nad cywilizacją i postępowaniem naukowo-technicznym stanowił składową innych refleksji poety, m.in. tych dotyczących oświeceniowego modelu poznania i wiedzy ludzkiej, czy też cywilizacji zachodnioeuropejskiej. Poeta często łączył swoje refleksje cywilizacyjne również z rozważaniami historiozoficznymi oraz tymi dotyczącymi kwestii narodowych.

Rozważania zawarte w kolejnym artykule zatytułowanym *W poszukiwaniu twórczej tożsamości: Gustave’a Flauberta biograficzne „zmącenie”* autorstwa Beaty Garlej, zostały poświęcone biografii jako gatunkowi ontologicznie „zmąconemu”. Autorka swoją uwagę skupiła na biografii Gustava Flauberta, w tym celu analizując dwie monografie biograficzne dotyczące życia pisarza: Renaty Lis *Ręka Flauberta* oraz Piotra Śniedziewskiego *Flaubert – w poszukiwaniu opowieści*. Odnosząc się do myśli Romana Ingardena, Garlej pokazała, iż nie jest możliwe mówienie o biografii jako o gatunku niezmaconym.

Kolejne dwa artykuły pomieszczone w tej części pisma mają charakter historyczny. W pierwszym, autorstwa Wiktora Szymborskiego, zatytułowanym *Podróż do Rosji biskupa Gawliny – w świetle relacji spisanej przez jego kapelana o. Marcina Chrostowskiego*, została zaprezentowana (niepublikowana dotąd w całości) relacja spisana przez dominikanin o. Marcina Chrostowskiego, przybliżająca podróż z Wielkiej Brytanii do ZSRR, podjętą przez biskupa polowego Józefa Gawlinę. Opis pióra o. Marcina Chrostowskiego pokazuje nieznane dotąd szczegóły związane zarówno z przebiegiem samej trasy, napotkanymi na drodze ludźmi, a także z warunkami w jakich podróżowali duchowni.

Autor następnego artykułu pt. *Polonia „dwóch światów”. Obraz Polonii w świetle akt Światowego Związku Polaków z Zagranicy i Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „POLONIA”* Włodzimierz Janowski, postawił sobie za cel dokonanie analizy zawartości przechowywanych w zasobie AAN zespołów akt Światowego Związku Polaków z Zagranicy i Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” pod kątem aktywności wychodźstwa polskiego. Wymienione zespoły archiwalne zawierają szereg informacji nie tylko na temat działalności organizacyjno-programowej twórców wspomnianych aktów, ale też pozwalają na odtworzenie wielu innych aspektów aktywności Polonii na świecie

Dwa ostatnie artykuły zamieszczone w niniejszym tomie to rozprawy pióra filozofów: Adama Jonkiszka i Jakuba Prusia. Uwagi zawarte w artykule Adama Jonkiszka pt. *The role of the notion of a proper answer in the logic of questions: Methodological remarks and postulates*, przede wszystkim odnoszą się do roli pojęcia tzw. odpowiedzi właściwej w logice pytań. Głównym celem artykułu jest uzasadnienie postulatu oparcia jakiejkolwiek logiki pytań na takiej koncepcji struktury pytań i odpowiedzi, w której pojęcie odpowiedzi właściwej jest ściśle określone. Autor artykułu zwraca uwagę, iż w stronę dobrej definicji pojęcia odpowiedzi właściwej idzie określenie – przyjmowane przez Kazimierza Ajdukiewicza oraz w koncepcjach doń nawiązujących – że odpowiedź właściwa to taka, której budowa jest określona przez schemat struktury pytania. Określenie to powinno być jednak uzupełnione o trafną i ogólną koncepcję struktury pytań, której brakuje w zastanych koncepcjach. Dla potwierdzenia słuszności sformułowanego postulatu, w artykule zaproponowano nowe wyniki osiągnięte w teorii pytań, w której idee Ajdukiewicza są rozwinięte i uzupełnione o pełne ujęcie struktury pytań i dobrze zdefiniowane, tj. w sposób ogólny i ścisły, pojęcie odpowiedzi właściwej.

Jakub Pruś, autor artykułu *Semantyczna teoria prawdy a antynomie semantyczne*, przedstawił dyskusję z zarzutami antynomiorodności wysuwanyymi przeciwko semantycznej teorii prawdy Alfreda Tarskiego. Artykuł Prusia skupia się na analizie tych zarzutów, a następnie na wykazaniu, że semantyczna teoria prawdy broni się przed tymi antynomiami. Okazuje się tym samym nie tylko, że koncepcja prawdy Tarskiego pozostaje bezsprzeczna, ale także, że jest to wciąż jedna z najbardziej optymalnych możliwości uniknięcia paradoksów i pozostania w obrębie logiki klasycznej.